

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM 10-27-07

Druk nr 1651
Warszawa, 10 kwietnia 2007 r.

Pan
Marek Jurek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

- o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw.

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Ponadto uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Sprawiedliwości.

Z wyrazami szacunku

(-) Jarosław Kaczyński

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369, z późn. zm.²⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 79 po pkt 1 dodaje się pkt 1a w brzmieniu:
„1a) sporządza akty poświadczenia dziedziczenia,”;
- 2) w dziale II po rozdziale 3 dodaje się rozdział 3a w brzmieniu:

„Rozdział 3a

Akty poświadczenia dziedziczenia

Art. 95a. Notariusz sporządza akt poświadczenia dziedziczenia ustawowego lub testamentowego, z wyłączeniem dziedziczenia na podstawie testamentów szczególnych.

Art. 95b. Przed sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia notariusz spisuje protokół dziedziczenia przy udziale wszystkich osób, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi.

Art. 95c. § 1. Przed spisaniem protokołu dziedziczenia notariusz poucza osoby biorące udział

w spisywaniu protokołu o obowiązku ujawnienia wszelkich okoliczności objętych treścią protokołu oraz o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych oświadczeń.

§ 2. W protokole dziedziczenia zamieszcza się w szczególności:

- 1) zgodne żądanie poświadczenia dziedziczenia złożone przez osoby biorące udział w spisywaniu protokołu,
- 2) oświadczenia o istnieniu lub nieistnieniu osób, które wyłączałyby znanych spadkobierców od dziedziczenia lub dziedziczyłyby wraz z nimi,
- 3) oświadczenia o znanych testamentach spadkodawcy lub braku takich testamentów,
- 4) oświadczenia, że w odniesieniu do spadku nie zostało uprzednio wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku i nie toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku ani nie został sporządzony akt poświadczenia dziedziczenia,
- 5) oświadczenia, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne oraz który spośród spadkobierców powołanych do spadku z ustawy odpowiada warunkom przewidzianym do dziedziczenia gospodarstwa rolnego,
- 6) oświadczenie, czy spadkodawca w chwili śmierci był cudzoziemcem lub,

nie posiadając żadnego obywatelstwa,
nie zamieszkiwał w Rzeczypospolitej
Polskiej albo w skład spadku wchodzi
prawa rzeczowe lub posiadanie nieru-
chomości położonej za granicą,

- 7) oświadczenie, czy były składane oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, czy zostało wydane orzeczenie dotyczące niegodności dziedziczenia oraz czy były zawierane umowy z przyszłym spadkodawcą w przedmiocie zrzeczenia się dziedziczenia po nim,
- 8) wzmiankę o pouczeniu przez notariusza o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych oświadczeń.

§ 3. Oświadczenia, o których mowa w § 2, powinny być złożone przez wszystkie osoby biorące udział w spisywaniu protokołu dziedziczenia.

§ 4. Jeżeli od dnia otwarcia spadku nie upłynęło sześć miesięcy, w protokole dziedziczenia należy zamieścić oświadczenia spadkobierców o prostym przyjęciu spadku lub przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza albo o odrzuceniu spadku, chyba że oświadczenia tej treści zostały już przez spadkobierców uprzednio złożone. W takim przypadku należy zamieścić wzmiankę o dacie, miejscu i treści złożonych przez poszczególnych spadkobierców oświadczeń.

§ 5. Protokół dziedziczenia podpisują wszystkie osoby, biorące udział w jego spisaniu.

§ 6. Do protokołu dziedziczenia notariusz łączy:

- 1) odpis aktu zgonu spadkodawcy,
- 2) odpisy aktów stanu cywilnego osób powołanych do spadku z ustawy,
- 3) inne dokumenty mogące mieć wpływ na ustalenie praw do spadku.

§ 7. Przepisy art. 92 § 2 i art. 93-94 stosuje się odpowiednio.

Art. 95d. W razie złożenia testamentu notariusz dokonuje jego otwarcia i ogłoszenia, chyba że otwarcie i ogłoszenie testamentu już nastąpiło. Z otwarcia i ogłoszenia testamentu sporządza się protokół.

Art. 95e. § 1. Po spisaniu protokołu notariusz sporządza akt poświadczenia dziedziczenia, jeżeli nie ma wątpliwości co do osoby spadkobiercy i wysokości udziałów w spadku.

§ 2. Notariusz odmawia sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, jeżeli:

- 1) w stosunku do spadku został już uprzednio sporządzony akt poświadczenia dziedziczenia lub wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku,
- 2) w toku sporządzania protokołu dziedziczenia ujawnią się okoliczności

wskazujące, że przy jego sporządzeniu nie były obecne wszystkie osoby, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi albo istnieją lub istniały testamenty, które nie zostały otwarte i ogłoszone,

- 3) skutek braku małżonka spadkodawcy i krewnych powołanych do dziedziczenia z ustawy spadek przypada, jako spadkobiercy ustawowemu, gminie albo Skarbowi Państwa,
- 4) spadkodawca w chwili śmierci był cudzoziemcem lub, nie posiadając żadnego obywatelstwa, nie zamieszkiwał w Rzeczypospolitej Polskiej albo w skład spadku wchodzi prawa rzeczowe lub posiadanie nieruchomości położonej za granicą.

Art. 95f. § 1. Akt poświadczenia dziedziczenia powinien zawierać:

- 1) dzień, miesiąc i rok sporządzenia aktu,
- 2) miejsce sporządzenia aktu,
- 3) imię, nazwisko i siedzibę kancelarii notariusza, a jeżeli akt sporządził zastępca notariusza – ponadto imię i nazwisko zastępcy,
- 4) imię i nazwisko spadkodawcy, imiona jego rodziców, numer PESEL oraz

datę i miejsce jego zgonu, a także ostatnie miejsce zamieszkania,

- 5) wskazanie wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł – imiona, nazwiska i imiona rodziców oraz datę i miejsce urodzenia osób fizycznych, a w przypadku osób prawnych – nazwę i siedzibę,
- 6) tytuł powołania do spadku i wysokość udziałów w spadku wraz ze wskazaniem w razie dziedziczenia ustawowego, czy spadkobierca był małżonkiem spadkodawcy, czy jego krewnym i w jakim stopniu, a w razie dziedziczenia testamentowego wraz z określeniem testamentu,
- 7) wskazanie spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne podlegające dziedziczeniu z ustawy oraz ich udziały w nim,
- 8) powołanie protokołu otwarcia i ogłoszenia testamentu,
- 9) podpisy wszystkich osób biorących udział w spisywaniu protokołu dziedziczenia,
- 10) podpis notariusza,
- 11) adnotację o dokonaniu rejestracji zgodnie z art. 95i.

§ 2. Przepisy art. 92 § 2 i art. 93-94 stosuje się odpowiednio.

Art. 95g. W protokole dziedziczenia należy dokonać wzmianki o sporządzeniu aktu poświadczenia dziedziczenia.

Art. 95h. § 1. Notariusz niezwłocznie po sporządzeniu aktu poświadczenia dziedziczenia dokonuje jego wpisu do rejestru aktów poświadczenia dziedziczenia przez wprowadzenie, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego danych, o których mowa w § 2 pkt 3-7. Notariusz opatruje wpis bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu.

§ 2. Rejestru aktów poświadczenia dziedziczenia obejmuje:

- 1) numer wynikający z kolejności wpisu,
- 2) datę, godzinę i minutę dokonania wpisu,
- 3) datę i miejsce sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia,
- 4) imię, nazwisko i siedzibę kancelarii notariusza, a jeżeli akt poświadczenia dziedziczenia sporządził zastępca notariusza – ponadto jego imię i nazwisko,
- 5) imię i nazwisko spadkodawcy, imiona jego rodziców oraz jego numer PESEL,
- 6) datę i miejsce zgonu spadkodawcy oraz jego ostatnie miejsce zamieszkania,
- 7) akt poświadczenia dziedziczenia w formacie pdf.

§ 3. Z chwilą dokonania wpisu w rejestrze notariusz otrzymuje, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, zawiadomienie o wpisie oraz możliwości uzyskania potwierdzenia zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia ze wskazaniem numeru w rejestrze. W tym samym trybie notariusz uzyskuje zawiadomienie o odmowie wpisu do rejestru aktu poświadczenia dziedziczenia.

§ 4. Adnotację o dokonaniu wpisu do rejestru umieszcza się na akcie poświadczenia dziedziczenia, wskazując numer wynikający z kolejności wpisu oraz datę, godzinę i minutę dokonanego wpisu.

§ 5. Odmowa rejestracji nastąpi, jeżeli w stosunku do danego spadku został już uprzednio sporządzony i zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia.

Art. 95i. § 1. Krajowa Rada Notarialna utworzy system informatyczny do prowadzenia rejestru aktów poświadczenia dziedziczenia oraz zapewnia notariuszom dostęp do tego systemu w celu dokonywania wpisów, dostęp do danych z rejestru oraz ochronę tych danych przed nieuprawnionym dostępem. Podpis, o którym mowa w art. 95h § 1, zapewnia notariuszowi dostęp do rejestru.

§ 2. Krajowa Rada Notarialna udostępnia w ogólnodostępnych sieciach informatycz-

nych, a w szczególności na stronie internetowej Rady, informacje o zarejestrowanych aktach poświadczenia dziedziczenia obejmujące dane, o których mowa w art. 95h § 2 pkt 1-6.

§ 3. Na żądanie sądów, prokuratur, izb skarbowych i urzędów skarbowych oraz osób, które wykażą istnienie interesu prawnego, Krajowa Rada Notarialna udostępnia pełny zakres danych zawartych w rejestrze.

Art. 95j. Zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia ma skutki prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

Art. 95k. § 1. W przypadku uchylecia aktu poświadczenia dziedziczenia, notariusz czyni o tym wzmiankę na akcie poświadczenia dziedziczenia oraz niezwłocznie informuje o tym Krajową Radę Notarialną.

§ 2. Krajowa Rada Notarialna niezwłocznie wykreśla z rejestru uchylony akt poświadczenia dziedziczenia.

Art. 95l. Jeżeli w akcie poświadczenia dziedziczenia nie wymieniono spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne, notariusz sporządzi w tym przedmiocie akt uzupełniający, stosując odpowiednio przepisy niniejszego rozdziału.

Art. 95m. Oryginały aktów poświadczenia dziedziczenia nie mogą być wydawane poza miejsce ich przechowywania.

Art. 95n. § 1. Do zarejestrowanych aktów poświadczenia dziedziczenia stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału 9.

§ 2. Wypis zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia może być wydany każdemu, czyich praw dotyczy.

Art. 95o. Przepisów art. 95c § 1 pkt 5, art. 95f pkt 7 i art. 95l nie stosuje się do spadków otwartych po dniu 13 lutego 2001 r.

Art. 95p. Ilekroć w przepisach odrębnych jest mowa o postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, należy rozumieć przez to również zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia. Jeżeli ustawa wyznacza początek lub koniec biegu terminu na dzień uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku, należy rozumieć przez to również dzień zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.³⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w księdze czwartej tytuł tytułu VI otrzymuje brzmienie:
„Stwierdzenie nabycia spadku, poświadczenie dziedziczenia i ochrona spadkobiercy”;

2) art. 1025-1028 otrzymują brzmienie:

„Art. 1025. § 1. Sąd na wniosek osoby mającej w tym interes stwierdza nabycie spadku przez spadkobiercę. Notariusz na zasadach określonych w przepisach odrębnych sporządza akt poświadczenia dziedziczenia.

§ 2. Domniemywa się, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku albo poświadczenie dziedziczenia, jest spadkobiercą.

§ 3. Przeciwno domniemaniu wynikającemu ze stwierdzenia nabycia spadku nie można powoływać się na domniemanie wynikające z zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia.

Art. 1026. Stwierdzenie nabycia spadku oraz poświadczenie dziedziczenia nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku.

Art. 1027. Względem osoby trzeciej, która nie rości sobie praw do spadku z tytułu dziedziczenia, spadkobierca może udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia tylko stwierdzeniem nabycia spadku albo zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia.

Art. 1028. Jeżeli ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku albo poświadczenie dziedziczenia, lecz spadkobiercą nie jest, rozporządza prawem należącym do spadku na rzecz osoby trzeciej, osoba, na której rzecz rozporządzenie następuje, nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, chyba że działa w złej wierze.”;

3) uchyla się art. 1066.

Art. 3. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.⁴⁾) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 509¹ dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Czynności w sprawach z zakresu prawa spadkowego może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego.”;

2) w art. 646 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Osoba, u której znajduje się testament, jest obowiązana złożyć go w sądzie spadku, gdy dowie się o śmierci spadkodawcy, chyba że złożyła go u notariusza.”;

3) w art. 649 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Sąd albo notariusz otwiera i ogłasza testament, gdy ma dowód śmierci spadkodawcy.”;

4) art. 652 otrzymuje brzmienie:

„Art. 652. O dokonanym otwarciu i ogłoszeniu testamentu zawiadamia się w miarę możliwości osoby, których rozrządzenia testamentowe dotyczą, oraz wykonawcę testamentu i kuratora spadku. Notariusz niezwłocznie zawiadamia o tym sąd spadku, przesyłając odpis sporządzonego protokołu.”;

5) art. 653 otrzymuje brzmienie:

„Art. 653. Testament wraz z protokołem otwarcia i ogłoszenia przechowuje się w sądzie spadku, chyba że został złożony u notariusza. Jednakże na żądanie sądu spadku notariusz przesyła złożony testament temu sądowi.”;

6) art. 665 otrzymuje brzmienie:

„Art. 665. § 1. Sąd spadku albo notariusz wyda osobie powołanej na wykonawcę testamentu na jej wniosek zaświadczenie, w którym wymieni imię, nazwisko, miejsce ostatniego zamieszkania oraz datę i miejsce śmierci spadkodawcy, imię, nazwisko i miejsce zamieszkania wykonawcy testamentu, jak również zamieści stwierdzenie, że dana osoba została powołana na wykonawcę testamentu.

§ 2. Notariusz niezwłocznie zawiadamia sąd spadku o wydanym zaświadczeniu, przesyłając jego odpis.”;

7) po art. 669 dodaje się art. 669¹ w brzmieniu:

„Art. 669¹. § 1. Sąd spadku uchyla zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, jeżeli w odniesieniu do tego samego spadku zostało wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku.

§ 2. W przypadku sporządzenia dwóch lub więcej zarejestrowanych aktów poświadczenia dziedziczenia w odniesieniu do tego samego spadku, sąd spadku na wniosek zainteresowanego uchyla wszystkie akty poświadczenia dziedziczenia i wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku.

§ 3. Poza okolicznościami wskazanymi w § 1 i 2, uchylenie zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia jest dopuszczalne jedynie w przypadkach wskazanych w ustawie.

§ 4. W przypadku uchylenia zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia, sąd zawiadamia o tym notariusza, który uchylony akt sporządził, oraz Krajową Radę Notarialną, przesyłając odpisy wydanego orzeczenia.”;

8) art. 670 otrzymuje brzmienie:

„Art. 670. Sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkobierca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje. Jeżeli testament zostanie złożony, sąd dokona jego otwarcia i ogłoszenia.”;

9) art. 677 otrzymuje brzmienie:

„Art. 677. Sąd stwierdzi nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które wskazali uczestnicy. W postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku sąd wymienia spadkodawcę oraz wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł, jak również wysokość ich udziałów.”;

10) art. 678 otrzymuje brzmienie:

„Art. 678. Jeżeli stwierdzone zostało nabycie spadku albo sporządzony został zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia po osobie uznanej za zmarłą lub której zgon został stwierdzony postanowieniem sądu, a postanowienie o uznaniu tej osoby za zmarłą lub o stwierdzeniu jej zgonu zostało uchylone, sąd spadku z urzędu uchylili postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo akt poświadczenia dziedziczenia.”;

11) w art. 679 po § 3 dodaje się § 4 w brzmieniu:

„§ 4. Przepisy § 1-3 stosuje się odpowiednio do zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia.”;

12) w art. 680 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. We wniosku o dział spadku należy powołać postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia oraz spis inwentarza, jak również podać, jakie spadkodawca sporządził testamenty, gdzie zostały złożone i gdzie się znajdują. Jeżeli spis inwentarza nie został sporządzony, należy we wniosku wskazać majątek, który ma być przedmiotem działu.”;

13) art. 681 otrzymuje brzmienie:

„Art. 681. Jeżeli stwierdzenie nabycia spadku jeszcze nie nastąpiło i nie został sporządzony zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku wydaje sąd w toku postępowania działowego, stosując przepisy rozdziału 8.”;

14) w art. 690 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Jeżeli wskutek prawomocnego zatwierdzenia przez sąd uchylenia się, o którym mowa w § 1, ulega zmianie krąg osób, co do których nabycie spadku zostało już stwierdzone albo sporządzono zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, sąd po przeprowadzeniu rozprawy zmienia z urzędu postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo uchyla zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia i orzeka w tym przedmiocie.”.

Art. 4. W ustawie z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2002 r. Nr 215, poz. 1823 oraz z 2004 r. Nr 173, poz. 1808) w art. 19 po ust. 4 dodaje się ust. 4a w brzmieniu:

„4a. Konsul nie może sporządzić aktu poświadczenia dziedziczenia.”.

Art. 5. § 1. Przepisów niniejszej ustawy nie stosuje się do spadków otwartych przed dniem 1 lipca 1984 r.

§ 2. Do spadku otwartego przed dniem 14 lutego 2001 r., przepisy, o których mowa w art. 3 pkt 8 i 9 niniejszej ustawy, stosuje się w brzmieniu dotychczasowym.

Art. 6. Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

-
- 1) Niniejszą ustawą zmienia się: ustawę z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego i ustawę z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej.
 - 2) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2003 r. Nr 49, poz. 408, Nr 124, poz. 1152 i Nr 217, poz. 2142, z 2004 r. Nr 62, poz. 577, Nr 147, poz. 1547, Nr 173, poz. 1808 i Nr 202, poz. 2067 oraz z 2005 r. Nr 163, poz. 1361, Nr 167, poz. 1398 i Nr 169, poz. 1417.
 - 3) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1971 r. Nr 27, poz. 252, z 1976 r. Nr 19, poz. 122, z 1982 r. Nr 11, poz. 81, Nr 19, poz. 147 i Nr 30, poz. 210, z 1984 r. Nr 45, poz. 242, z 1985 r. Nr 22, poz. 99, z 1989 r. Nr 3, poz. 11, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, Nr 55, poz. 321 i Nr 79, poz. 464, z 1991 r. Nr 107, poz. 464 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 17, poz. 78, z 1994 r. Nr 27, poz. 96, Nr 85, poz. 388 i Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 114, poz. 542, Nr 139, poz. 646 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 272, Nr 115, poz. 741, Nr 117, poz. 751 i Nr 157, poz. 1040, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 758, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 271, Nr 74, poz. 855 i 857, Nr 88, poz. 983 i Nr 114, poz. 1191, z 2001 r. Nr 11, poz. 91, Nr 71, poz. 733, Nr 130, poz. 1450 i Nr 145, poz. 1638, z 2002 r. Nr 113, poz. 984 i Nr 141, poz. 1176, z 2003 r. Nr 49, poz. 408, Nr 60, poz. 535, Nr 64, poz. 592 i Nr 124, poz. 1151, z 2004 r. Nr 91, poz. 870, Nr 96, poz. 959, Nr 162, poz. 1692, Nr 172, poz. 1804 i Nr 281, poz. 2783, z 2005 r. Nr 48, poz. 462, Nr 157, poz. 1316 i Nr 172, poz. 1438 oraz z 2006 r. Nr 133, poz. 935 i Nr 164, poz. 1166.
 - 4) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1965 r. Nr 15, poz. 113, z 1974 r. Nr 27, poz. 157 i Nr 39, poz. 231, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1982 r. Nr 11, poz. 82 i Nr 30, poz. 210, z 1983 r. Nr 5, poz. 33, z 1984 r. Nr 45, poz. 241 i 242, z 1985 r. Nr 20, poz. 86, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 4, poz. 21 i Nr 33, poz. 175, z 1990 r. Nr 14, poz. 88, Nr 34, poz. 198, Nr 53, poz. 306, Nr 55, poz. 318 i Nr 79,

poz. 464, z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 22, poz. 92 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 12, poz. 53, z 1994 r. Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 24, poz. 110, Nr 43, poz. 189, Nr 73, poz. 350 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 270, Nr 54, poz. 348, Nr 75, poz. 471, Nr 102, poz. 643, Nr 117, poz. 752, Nr 121, poz. 769 i 770, Nr 133, poz. 882, Nr 139, poz. 934, Nr 140, poz. 940 i Nr 141, poz. 944, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 269 i 271, Nr 48, poz. 552 i 554, Nr 55, poz. 665, Nr 73, poz. 852, Nr 94, poz. 1037, Nr 114, poz. 1191 i 1193 i Nr 122, poz. 1314, 1319 i 1322, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 49, poz. 508, Nr 63, poz. 635, Nr 98, poz. 1069, 1070 i 1071, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1368 i Nr 138, poz. 1546, z 2002 r. Nr 25, poz. 253, Nr 26, poz. 265, Nr 74, poz. 676, Nr 84, poz. 764, Nr 126, poz. 1069 i 1070, Nr 129, poz. 1102, Nr 153, poz. 1271, Nr 219, poz. 1849 i Nr 240, poz. 2058, z 2003 r. Nr 41, poz. 360, Nr 42, poz. 363, Nr 60, poz. 535, Nr 109, poz. 1035, Nr 119, poz. 1121, Nr 130, poz. 1188, Nr 139, poz. 1323, Nr 199, poz. 1939 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 9, poz. 75, Nr 11, poz. 101, Nr 68, poz. 623, Nr 91, poz. 871, Nr 93, poz. 891, Nr 121, poz. 1264, Nr 162, poz. 1691, Nr 169, poz. 1783, Nr 172, poz. 1804, Nr 204, poz. 2091, Nr 210, poz. 2135, Nr 236, poz. 2356 i Nr 237, poz. 2384, z 2005 r. Nr 13, poz. 98, Nr 22, poz. 185, Nr 86, poz. 732, Nr 122, poz. 1024, Nr 143, poz. 1199, Nr 150, poz. 1239, Nr 167, poz. 1398, Nr 169, poz. 1413 i 1417, Nr 172, poz. 1438, Nr 178, poz. 1478, Nr 183, poz. 1538, Nr 264, poz. 2205 i Nr 267, poz. 2258 oraz z 2006 r. Nr 12, poz. 66, Nr 66, poz. 466 i Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 186, poz. 1379, Nr 208, poz. 1537 i 1540, Nr 226, poz. 1655 i Nr 235, poz. 1699 oraz z 2007 r. Nr 7, poz. 58, Nr 47, poz. 319 i Nr 50, poz. 331.

UZASADNIENIE

I. Podstawowe założenia projektu

Zasadniczym zamierzeniem przedstawianego projektu jest istotne poszerzenie kompetencji referendarzy sądowych i notariuszy w zakresie postępowania spadkowego. W odniesieniu do referendarzy sądowych projekt wprowadza ogólną klauzulę kompetencyjną, zgodnie z którą czynności procesowe w postępowaniu spadkowym może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem jednak prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego (art. 509¹ § 3 K.p.c.). Notariuszom natomiast projekt przyznaje uprawnienie do wydawania aktów poświadczenia dziedziczenia ustawowego i testamentowego, z wyłączeniem jednak dziedziczenia na podstawie testamentów szczególnych (art. 95a ustawy – Prawo o notariacie, zwanej dalej „pr. o not.”), prawo do wykonywania czynności związanych z otwarciem i ogłoszeniem testamentu (art. 649 § 1 K.p.c.) oraz sporządzaniem zaświadczeń o powołaniu wykonawcy testamentu (art. 665 § 1 K.p.c.).

Wskazane powyżej czynności z zakresu postępowania spadkowego wydają się przynależeć do tej kategorii spraw, które w zaleceniu Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy dotyczącym środków zapobiegania nadmiernemu obciążeniu sądów i zmniejszaniu tego obciążenia¹⁾, ujęte zostały jako „przykłady pozasądowych zadań, od jakich można by było uwolnić sędziów”.

Wydaje się również, że proponowane rozwiązania nie pozostają w sprzeczności z podstawowymi standardami konstytucyjnymi i prawnomiędzynarodowymi dotyczącymi sądowego wymiaru sprawiedliwości oraz wynikającymi stąd gwarancjami prawa do sądu (art. 175 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym „wymiar sprawiedliwości

w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe”, art. 45 ust. 1 Konstytucji RP przyznający każdemu konstytucyjne prawo podmiotowe do „sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd” oraz norma zawarta w art. 77 ust. 2 Konstytucji RP przewidująca zakaz zamykania drogi sądowej do dochodzenia naruszonych praw i wolności, a także art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności i art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych).

Sam charakter spraw wskazanych powyżej przemawia za przyjęciem tezy, zgodnie z którą sprawy te przynależą raczej do kategorii spraw z zakresu szeroko rozumianej „ochrony prawnej” niż „wymiaru sprawiedliwości”. Chodzi tu bowiem o zakres zagadnień, w których – najogólniej rzecz ujmując – nie występuje element bezpośredniego rozstrzygnięcia sporów prawnych wynikających z norm prawa cywilnego, karnego i administracyjnego, co w świetle poglądów doktryny i Trybunału Konstytucyjnego stanowi o istocie sądowego wymiaru sprawiedliwości (tak m.in. wyrok z dnia 10 maja 2000 r. K. 21/99, OTK 2000, z. 4, poz. 109). Zagadnienie to szczególnie dobrze jest widoczne w przypadku powierzenia notariuszom sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia. Zgodnie z rozwiązaniami proponowanymi w projekcie, warunkiem sporządzenia przez notariusza poświadczenia dziedziczenia jest zgodny wniosek wszystkich uczestników tego postępowania (wszystkich osób, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi – art. 95c § 2 pkt 1 w zw. z art. 95b pr. o not.). W efekcie więc poświadczenie dziedziczenia obejmować będzie jedynie sprawy niesporne. Jeżeli między spadkobiercami istnieje jakikolwiek spór w tym zakresie bądź spór taki powstanie w toku sporządzania przed notariuszem protokołu dziedziczenia, akt poświadczenia dziedziczenia nie zostanie wydany. W takim przypadku jedynym sposobem uzyskania potwierdzenia uprawnień spadkowych będzie postępowanie sądowe o stwierdzenie nabycia spadku.

Podkreślić ponadto należy, że proponowane rozwiązania w odniesieniu do żadnej kategorii spraw spadkowych nie wyłączają drogi sądowej. W szczególności do wyboru zainteresowanych pozostawiono sposób załatwienia danej sprawy spadkowej – wystąpienie do sądu spadku o stwierdzenie nabycia spadku bądź zwrócenie się do notariusza o wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia. Analogiczny wybór przysługuje w odniesieniu do innych kategorii spraw spadkowych – złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 640 § 1 K.p.c.), otwarcia i ogłoszenia testamentu (art. 649 § 1 K.p.c.), uzyskania zaświadczenia o powołaniu wykonawcy testamentu (art. 665 K.p.c.).

Rozwiązania przewidywane w projekcie zmierzają do osiągnięcia dwóch celów. Po pierwsze, chodzi o odciążenie sędziów i sądów od spraw stosunkowo drobnych i nieskomplikowanych z zakresu „ochrony prawnej”. Po drugie, rozwiązania poszerzające kompetencje notariuszy w zakresie spraw spadkowych mają zapewnić obywatelom możliwości wyboru „instytucji”, która będzie właściwa do załatwienia drobnych, aczkolwiek istotnych z punktu widzenia praw i interesów osób zainteresowanych, spraw spadkowych. W szczególności procedura uzyskania notarialnego poświadczenia dziedziczenia powinna być znacznie szybsza i mniej sformalizowana niż obowiązująca w postępowaniu sądowym o stwierdzenie nabycia spadku. Nie bez znaczenia jest również miejsce załatwienia sprawy. W przypadku sądowego stwierdzenia nabycia spadku wyłącznie właściwym jest sąd spadku, a więc, co do zasady, sąd ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy (art. 628 K.p.c.). Natomiast notarialne poświadczenie dziedziczenia może być sporządzone przed notariuszem w dowolnej miejscowości, wedle wyboru uczestników tego postępowania.

Projekt ustawy w znacznym stopniu opiera się i przejmuje rozwiązania zawarte w projekcie przedstawionym Ministrowi Sprawiedliwości przez Fundację Centrum Naukowe Notariatu.

II. Notarialny akt poświadczenia dziedziczenia

Instytucja pozasądowego poświadczenia praw do spadku, w tym poświadczenia dokonywanego przez notariuszy, występuje w porządkach prawnych państw europejskich. Przykładowo wskazać należy na rozwiązania przewidziane w prawie francuskim, gdzie postępowanie spadkowe, co do zasady, nie należy do właściwości sądów, lecz notariuszy publicznych. Notariuszom przyznano między innymi uprawnienie do wydawania tzw. „actes de notoriété”, które spełniają rolę podobną do polskiego sądowego stwierdzenia nabycia spadku. Akty te są dokumentami urzędowymi, poświadczającymi, że dana osoba jest spadkobiercą. Podobne rozwiązania istnieją m.in. w prawie holenderskim, belgijskim, hiszpańskim i portugalskim.

W kontekście prawno międzynarodowym przywołać również należy prowadzone obecnie w ramach Unii Europejskiej prace dotyczące ujednoczenia reguł jurysdykcyjnych i kolizyjnoprawnych w postępowaniu spadkowym, w tym zmierzające do stworzenia „europejskiego świadectwa spadkowego” czy też „certyfikatu dziedziczenia”. W założeniu ma być to dokument pozasądowy, stwierdzający prawa do spadku, który byłby skuteczny we wszystkich państwach członkowskich. Efektem dotychczasowych prac było przygotowanie przez Komisję Europejską w 2005 r. tzw. Zielonej Księgi dotyczącej dziedziczenia i testamentów.

Projekt ogranicza możliwość uzyskania notarialnego poświadczenia dziedziczenia jedynie do spraw niespornych oraz do przypadków dziedziczenia z ustawy i z mocy testamentów zwykłych (art. 95a pr. o not.). Z zakresu tej instytucji zostały wyłączone więc przypadki dziedziczenia na podstawie tzw. testamentów szczególnych (testamentu ustnego, wojskowego oraz sporządzonego na polskim statku morskim lub powietrznym). W odniesieniu bowiem do tej kategorii testamentów, w praktyce dotyczy to przede wszystkim testamentów ustnych, regułą jest prowadzenie postępowania dowodowego, w toku którego zachodzi konieczność przesłuchania świadków testamentu oraz ocena wiarygodności złożonych przez nich

zeznań. Czynności te z natury rzeczy powinny być zastrzeżone do wyłącznej kompetencji sądów.

Instytucja notarialnego poświadczenia dziedziczenia stanowi środek ochrony prawnej, alternatywny i równoległy w stosunku do tradycyjnej, sądowej drogi potwierdzenia uprawnień spadkowych. Wybór odpowiedniej drogi pozostawiony zostaje zainteresowanym (spadkobiercom). Zarazem instytucja ta opiera się na zgodnym współdziałaniu wszystkich uczestników tego postępowania, a więc wszystkich osób, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi. Konsens w tym zakresie musi obejmować wszystkie elementy poświadczenia dziedziczenia, a więc zarówno krąg spadkobierców uprawnionych do dziedziczenia, tytuł dziedziczenia, jak i wysokość udziałów przypadających poszczególnym spadkobiercom. Istniejące porozumienie między uczestnikami postępowania i wynikająca stąd niesporność danej sprawy przejawia się na trzech płaszczyznach:

- 1) złożenie zgodnego wniosku o sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 95c § 2 pkt 1 pr. o not.),
- 2) podpisanie przez wszystkich uczestników postępowania protokołu dziedziczenia (art. 95c § 5 pr. o not.),
- 3) podpisanie przez wszystkich uczestników postępowania sporządzonego przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 95f pkt 9 pr. o not.).

Brak zgody między uczestnikami na którymkolwiek z etapów postępowania, w szczególności odmowa podpisania któregokolwiek ze wskazanych wyżej dokumentów, przekreśla możliwość skutecznego wydania aktu poświadczenia dziedziczenia. W przypadku zaistniałego sporu między spadkobiercami, niezależnie od jego przyczyn i charakteru, wyłącznie właściwym forum do rozstrzygnięcia staje się sąd spadku w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Prowadzone przed notariuszem postępowanie o wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia składa się z trzech zasadniczych etapów.

Etap pierwszy polega na sporządzeniu protokołu dziedziczenia przy udziale wszystkich osób, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi. W protokole tym notariusz zamieszcza zgodnie z żądaniem poświadczenia dziedziczenia złożone przez uczestników postępowania, a także ich oświadczenia dotyczące:

- istnienia lub nieistnienia osób, które wyłączałyby znanych spadkobierców od dziedziczenia lub dziedziczyłyby wraz z nimi,
- znanych uczestnikom testamentów spadkodawcy lub braku takich testamentów,
- niewydania uprzednio w odniesieniu do danego spadku postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo niesporządzenia w odniesieniu do tego spadku aktu poświadczenia dziedziczenia oraz że nie toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku,
- ewentualnego wchodzenia w skład spadku gospodarstwa rolnego oraz wskazania spadkobierców powołanych do spadku z ustawy, którzy odpowiadają warunkom przewidzianym do dziedziczenia tego gospodarstwa rolnego (zgodnie z art. 95o pr. o not. obowiązek ten nie odnosi się do tych spadków, których otwarcie nastąpiło po dniu 13 lutego 2001 r., gdyż na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 stycznia 2001 r., sygn. P 4/99 (Dz. U. Nr 11, poz. 91) utraciły moc przepisy Kodeksu cywilnego ustanawiające szczególny reżim dziedziczenia z ustawy spadku gospodarstwa rolnego, w zakresie, w którym odnoszą się do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r.),
- ewentualnego faktu, że spadkodawca w chwili śmierci był cudzoziemcem lub, nie posiadając żadnego obywatelstwa, nie zamieszkiwał w Polsce albo w skład spadku wchodziły prawa rzeczowe lub posiadanie nieruchomości,
- uprzedniego złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, wydania orzeczenia dotyczącego niegodności dziedziczenia oraz

zawarcia umów z przyszłym spadkodawcą w przedmiocie zrzeczenia się dziedziczenia po nim.

Przed sporządzeniem protokołu dziedziczenia notariusz poucza osoby biorące udział w tej czynności o obowiązku ujawnienia wszelkich okoliczności objętych treścią protokołu, a więc wskazanych powyżej, oraz o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych oświadczeń (art. 95c § 1 pr. o not.). Adnotacja o dokonanym w tym zakresie pouczeniu powinna być zamieszczona w sporządzonym protokole. Protokół podpisują wszystkie osoby, które złożyły zawarte w nim oświadczenia. Do protokołu dziedziczenia notariusz załącza: odpis aktu zgonu spadkodawcy oraz odpisy aktów stanu cywilnego spadkobierców dziedziczących z ustawy, a także inne dokumenty, które mogą mieć wpływ na ustalenie praw do spadku (art. 95c § 6 pr. o not.).

Etap drugi postępowania polega na sporządzeniu przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia. Obligatoryjne elementy jego treści wskazane zostały w art. 95f pr. o not. w zw. z art. 95o pr. o not. Podnieść należy, że akt poświadczenia dziedziczenia powinien być podpisany przez wszystkich uczestników postępowania. W ten sposób następuje akceptacja treści aktu przez osoby zainteresowane. Brak takiej akceptacji, a tym samym spór między spadkobiercami co do treści sporządzanego aktu, uniemożliwia jego ostateczne sporządzenie. W efekcie jedyną drogą potwierdzenia uprawnień spadkowych i zarazem rozstrzygnięcia powstałych w tym zakresie sporów będzie postępowanie sądowe o stwierdzenie nabycia spadku.

Etap trzeci polega na zarejestrowaniu przygotowanego przez notariusza i podpisanego przez uczestników aktu poświadczenia dziedziczenia w rejestrze prowadzonym przez Krajową Radę Notarialną w systemie informatycznym. Dopiero z chwilą dokonania skutecznej rejestracji sporządzony przez notariusza akt poświadczenia dziedziczenia staje się dokumentem, którego moc prawna równa jest postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku. W szczególności, analogicznie jak sądowe stwierdzenie nabycia spadku, zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia korzysta z domniemania przewidzianego w art. 1025 § 2 K.c., przy czym wzajemną

relację między domniemaniem wynikającym z postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz z aktu poświadczenia dziedziczenia reguluje art. 1025 § 3 K.c., stanowi wyłączny dowód praw wynikających z tytułu dziedziczenia względem osób trzecich, które nie roszczą sobie praw do spadku (art. 1027 K.c.), chroni dobrą wiarę osób trzecich nabywających prawo należące do spadku od osoby legitymującej się takim aktem (art. 1028 K.c.).

Problemem zasadniczym, który pojawia się w związku z instytucją notarialnego poświadczenia dziedziczenia, jest zapewnienie bezpieczeństwa obrotu, w szczególności uniknięcie funkcjonowania w obrocie w odniesieniu do tego samego spadku dwóch różnych poświadczeń dziedziczenia, bądź uniknięcie sytuacji, w której akt poświadczenia dziedziczenia narusza, czy też w ogóle pomija, prawa niektórych spadkobierców. Wprowadzie podobne zagrożenia występują w przypadku sądowego stwierdzenia nabycia spadku, jednakże ich skala wydaje się być znacznie mniejsza. Przede wszystkim bowiem w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku jest przewidziana właściwość miejscowa wyłączna sądu spadku, co samo w sobie ogranicza istotnie możliwość wydania dwóch różnych postanowień o stwierdzeniu nabycia tego samego spadku. Ponadto sąd, inaczej niż notariusz, nie występuje w stosunku do uczestników postępowania spadkowego w relacji *de facto* usługodawcy. Stąd zgłaszane w doktrynie wątpliwości, czy notariusze byłiby w praktyce wystarczająco czujni na ewentualne działania uczestników mające na celu zatajenie pewnych faktów lub istnienia sporu.²⁾

Mając powyższe na uwadze, projekt przewiduje kilka mechanizmów zabezpieczających przed ewentualnymi nieprawidłowościami, które mogą wystąpić w tym zakresie.

Po pierwsze, wstępnym warunkiem sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia jest obecność wszystkich osób, które mogą być spadkobiercami ustawowymi i testamentowymi. W szczególności również w przypadku dziedziczenia testamentowego jest konieczny udział przy sporządzaniu aktu poświadczenia osób, które dziedziczyłyby na podstawie ustawy, gdyby testament nie został sporządzony. Jeżeli więc nie jest możliwe z przyczyn faktycznych zapewnienie stawiennictwa wszystkich

potencjalnych spadkobierców (na przykład pobyt za granicą, brak informacji o aktualnym miejscu zamieszkania), notarialne poświadczenie dziedziczenia nie może być sporządzone.

Po drugie, obok wymogu osobistej obecności osób stanowiących potencjalny krąg spadkobierców ustawowych i testamentowych, projekt wprowadza wskazywaną już zasadę konsensu wszystkich uczestników postępowania co do wszystkich elementów objętych poświadczeniem dziedziczenia. Jeżeli więc choćby jeden z uczestników postępowania podnosi wątpliwości co do ważności czy autentyczności testamentu spadkodawcy albo po prostu nie zgadza się z określonym przez notariusza kręgiem spadkobierców, może odmówić podpisania aktu poświadczenia. W efekcie sprawa jako sporna podlega rozpoznaniu przez sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Konstrukcją, która ma zapobiec funkcjonowaniu w obrocie różnych poświadczeń dziedziczenia w odniesieniu do tego samego spadku, jest wymóg skutecznej rejestracji aktu poświadczenia dziedziczenia w rejestrze utworzonym przez Krajową Radę Notarialną. Jeżeli sporządzony przez notariusza akt poświadczenia dziedziczenia dotyczy spadku co do którego uprzednio wydany został już tego rodzaju akt, nastąpi odmowa rejestracji w rejestrze (art. 95h § 5 pr. o not.). Tak więc dopiero akt poświadczenia dziedziczenia, który został prawidłowo zarejestrowany, stanowi dokument o mocy prawnej analogicznej jak prawomocne postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 95j pr. o not.). Dokonując wpisu do rejestru, notariusz będzie się posługiwać bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu (art. 95h § 1 pr. o not.); ten sam podpis będzie umożliwiać notariuszowi dostęp do rejestru (art. 95i § 1 pr. o not.). Projekt ustawy przewiduje również udostępnianie danych z rejestru w ogólnodostępnych sieciach informatycznych, jednak zakres jawnych danych nie obejmuje samego aktu poświadczenia dziedziczenia. Na żądanie sądów, prokuratur, izb i urzędów skarbowych oraz osób, które wykażą istnienie interesu prawnego, Krajowa Rada Notarialna udostępnia pełny zakres danych zawartych w rejestrze.

Zgodnie z projektowanym art. 95p pr. o not., jeżeli w przepisach odrębnych jest mowa o postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, należy rozumieć przez to również zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia. Ponadto, jeżeli przepis szczególny oznacza początek lub koniec biegu terminu przez odwołanie się do dnia uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku, należy przez to rozumieć również dzień zarejestrowania aktu dziedziczenia. Wśród przepisów szczególnych, do których odsyła wskazana norma, wymienić należy m.in. art. 57 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, art. 190⁶ § 3 ustawy z dnia 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny, art. 99, art. 105 § 2 i 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, art. 583 § 4 ustawy z dnia 15 września 2001 r. – Kodeks spółek handlowych, art. 188 ust. 2 i art. 419 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze. Zastosowana w przepisie art. 95p pr. o not. technika legislacyjna pozwala na wprowadzenie aktu poświadczenia dziedziczenia do polskiego porządku prawnego bez konieczności zmiany wielu ustaw szczególnych. Wydaje się zarazem, że norma ta nie powinna w praktyce powodować wątpliwości interpretacyjnych.

Projekt zakłada wprowadzenie do ustawy – Prawo o notariacie nowej czynności notarialnej, co – w przypadku uchwalenia projektowanego aktu prawnego – wymagać będzie określenia maksymalnej stawki taksy notarialnej. Wprawdzie będzie to wówczas przedmiotem nowelizacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej, przewiduje się określić ją oddzielnie dla czynności polegającej na sporządzeniu protokołu dziedziczenia (w wysokości 50 zł) oraz dla czynności sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia (również w wysokości 50 zł). Wobec tego, że uprzednie sporządzenie protokołu dziedziczenia jest niezbędnym warunkiem sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, łączny koszt uzyskania zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia przez spadkobierców wynosić będzie 100 zł. Określenie maksymalnej stawki taksy notarialnej oddzielnie dla dwóch etapów notarialnego poświadczenia dziedziczenia jest uzasadnione, gdyż już

w pierwszym etapie, tj. podczas sporządzania protokołu dziedziczenia, jest wymagany duży nakład pracy notariusza, w tym dokonanie analizy prawnej przedstawionej mu sprawy, a ponadto niekiedy w trakcie lub po sporządzeniu protokołu dziedziczenia ujawnić się może przyczyna wyłączająca możliwość sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia. Określenie maksymalnej stawki notarialnej jedynie za finalny efekt przewidzianej w ustawie procedury pozbawiłoby notariusza wynagrodzenia za wstępną ocenę sprawy i sporządzenie protokołu dziedziczenia w przedstawionej wyżej sytuacji.

Konsekwencją wprowadzenia instytucji notarialnego poświadczenia dziedziczenia była konieczność zmian w zakresie przepisów kodeksowych, tak proceduralnych (dodanie art. 669¹ § 1-4, art. 679 § 4, zmiana art. 678, art. 680 § 1, art. 681, art. 690 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego), jak i wskazanych już wyżej przepisów prawa materialnego (zmiana tytułu VI księgi czwartej Kodeksu cywilnego oraz zmiana art. 1025, 1026, 1027, 1028 i 1066 K.c.). Projekt przewiduje również zmianę brzmienia art. 670 i 677 K.p.c. przez wyeliminowanie z nich szczególnych regulacji odnoszących się do dziedziczenia z ustawy spadków, w skład których wchodzi gospodarstwo rolne. Zmiana ta jest konsekwencją i proceduralnym dopełnieniem zmian w zakresie materialnoprawnych regulacji dotyczących dziedziczenia z ustawy gospodarstw rolnych, jakie wynikają ze wskazanego już wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 stycznia 2001 r. W art. 5 § 2 projektowanej ustawy zamieszczono jednak zastrzeżenie, że do spadków otwartych przed dniem 14 lutego 2001 r., a więc przed dniem utraty mocy przez przepisy, których niekonstytucyjność stwierdził Trybunał, art. 670 i 677 K.p.c. będą stosowane w brzmieniu dotychczasowym. W art. 5 § 1 projektu ustawy wskazano, że nie będzie ona stosowana do spadków otwartych przed dniem 1 lipca 1984 r., tj. przed wejściem w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 czerwca 1984 r. w sprawie dokumentów stwierdzających tożsamość (Dz. U. Nr 32, poz. 175). Wskazany akt prawny w § 9 ust. 1 uregulował zamieszczenie numeru PESEL w dowodach osobistych.

Przyjęcie daty 1 lipca 1984 r. jako koniecznej cezury czasowej jest ściśle skorelowane z pozostałymi regulacjami projektu, przede wszystkim z wymogiem zawarcia w akcie poświadczenia dziedziczenia numeru PESEL spadkodawcy. Wymóg ten, jako zapewniający niepowtarzalność danych wprowadzanych do elektronicznego rejestru, ma kapitalne znaczenie dla bezpieczeństwa obrotu prawnego i powinien być zachowany.

Przyjęcie innej, wcześniej daty, niezwiązanej z funkcjonowaniem rejestru PESEL, mogłoby stwarzać poważne trudności w stosowaniu ustawy i egzekwowaniu obowiązku zamieszczenia w akcie poświadczenia dziedziczenia numeru PESEL w przypadku spadków otwartych przed dniem 1 lipca 1984 r.

III. Inne czynności z zakresu postępowania spadkowego powierzone notariuszom

Projekt ustawy, poza notarialnym poświadczeniem dziedziczenia, przyznaje ponadto notariuszom kompetencje w zakresie dokonywania otwarcia i ogłoszenia testamentu (art. 649 § 1 K.p.c.) oraz sporządzania zaświadczeń dotyczących wykonawcy testamentu (art. 665 K.p.c.). Przypomnieć należy, że już na gruncie obowiązującego prawa notariusz ma uprawnienie do odbierania oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 640 K.p.c.).

Powyższe kompetencje odnoszące się do otwarcia i ogłoszenia testamentu oraz odbierania oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku są funkcjonalnie powiązane z wprowadzaną w projekcie instytucją notarialnego poświadczenia dziedziczenia. Zgodnie z art. 95c § 4 pr. o not., jeżeli od dnia otwarcia spadku nie upłynęło jeszcze sześć miesięcy, uczestnicy postępowania w przedmiocie wydania poświadczenia dziedziczenia są zobowiązani do złożenia oświadczeń o przyjęciu spadku wprost lub z dobrodziejstwem inwentarza albo o odrzuceniu spadku. Złożone oświadczenia notariusz zamieszcza w protokole dziedziczenia. Natomiast w przypadku złożenia testamentu, który nie był uprzednio otwarty i ogłoszony, notariusz w ramach prowadzonego postępowania dokonuje

jego otwarcia i ogłoszenia, sporządzając w tym zakresie odrębny protokół (art. 95d pr. o not.).

IV. Rozszerzenie kompetencji referendarza sądowego

Zgodnie z art. 509¹ § 3 K.p.c. referendarz sądowy uzyskuje uprawnienie do dokonywania wszelkich czynności w postępowaniu spadkowym, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego. Tym samym referendarz nie będzie uprawniony do wydania rozstrzygnięć, które mogą nastąpić lub następują po przeprowadzeniu rozprawy – postanowienie o stwierdzeniu nabyciu spadku, postanowienie w przedmiocie działu spadku, postanowienie o wyjawieniu przedmiotów spadkowych, postanowienie zatwierdzające uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

Pozostałe czynności z zakresu postępowania spadkowego, takie jak: wydanie postanowienia o sporządzeniu spisu inwentarza, otwarcie i ogłoszenie testamentu, wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu, ustanowienie kuratora spadku czy zwolnienie z obowiązków wykonawcy testamentu, wydają się w pełni przynależeć do kategorii zadań z zakresu ochrony prawnej, które zgodnie z art. 2 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, mogą w sądach wykonywać referendarze sądowi.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

Cel projektowanej regulacji

Zasadniczym zamierzeniem przedstawianego projektu jest istotne poszerzenie kompetencji referendarzy sądowych i notariuszy w zakresie postępowania spadkowego.

Podmioty, na które oddziałuje akt normatywny

Jednym z celów tego projektu jest przekazanie pewnej kategorii spraw spadkowych notariuszom, a tym samym odciążenie w tym zakresie sądów powszechnych.

Projektowane zmiany oddziałują na nieograniczony krąg podmiotów. Dotyczą każdego, kto może być spadkobiercą i tym samym dokonać wyboru trybu potwierdzenia przysługujących mu uprawnień spadkowych. W szczególności rozwiązania projektu dotyczą notariuszy, którzy uzyskują kompetencje do dokonywania określonych czynności z zakresu prawa spadkowego. Projekt nakłada również na samorząd notarialny obowiązki związane z prowadzeniem rejestru poświadczeń dziedziczenia.

Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Wejście w życie projektowanej ustawy nie będzie miało wpływu na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość.

Wpływ na rynek pracy

Wejście w życie projektowanej ustawy nie będzie miało wpływu na rynek pracy.

Wpływ na sytuację i rozwój regionalny

Wejście w życie projektowanej ustawy nie będzie miało wpływu na sytuację i rozwój regionów.

Wpływ na finanse publiczne

Projekt ustawy nie pociąga za sobą obciążenia dla budżetu państwa ani budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Wprowadzenie powierzenie pewnej kategorii spraw spadkowych notariuszom, przy jednoczesnym jednak zachowaniu drogi sądowej w tych sprawach, może zmniejszyć w pewnym stopniu dochody budżetu z tytułu wpisów w tych sprawach, jednak ubytek ten (trudny obecnie do nawet przybliżonego oszacowania) powinien się równoważyć poczynionymi z tego tytułu oszczędnościami (czas pracy sędziów i personelu pomocniczego, koszty czynności biurowych). Zważyć bowiem należy, że opłaty w tych sprawach ukształtowane są na dość niskim poziomie – opłata stała za sądowe stwierdzenie nabycia spadku wynosi 50 zł.

Nie jest również możliwe oszacowanie kosztów, jakie będzie musiała ponieść Krajowa Rada Notarialna na stworzenie systemu informatycznego, w którym funkcjonować będzie elektroniczny rejestr aktów poświadczenia dziedziczenia. Wstępne szacunki wskazują, że będzie to kwota co najmniej 3 mln zł. Należy również pamiętać, że regulacje projektowanej ustawy wymagają, aby dostęp notariusza do systemu odbywał się za pomocą bezpiecznego podpisu elektronicznego weryfikowanego za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Koszt uzyskania takiego podpisu przez notariusza wynosi ok. 1 000 zł.

Konsultacje społeczne

Projekt został przedstawiony do konsultacji Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego, Krajowej Radzie Sądownictwa, Krajowej Radzie Notarialnej, Stowarzyszeniu Notariuszy RP, Stowarzyszeniu Sędziów „Iustitia”, Ogólnopolskiemu Stowarzyszeniu Referendarzy Sądowych, Naczelnej Radzie

Adwokackiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych oraz prezesom sądów apelacyjnych.

Wobec projektu zgłoszono szereg uwag dotyczących poszczególnych przepisów, jak również uwagi o charakterze ogólnym, odnoszące się do przyjętych w projekcie rozwiązań o zasadniczym znaczeniu dla projektowanej regulacji.

Sąd Najwyższy zwrócił m.in. uwagę, że projekt nie zawiera przepisów intertemporalnych, rozstrzygających o ewentualnym stosowaniu ustawy do spadków otwartych przed dniem wejścia w życie ustawy. Wskazał, że uregulowania projektu nie uwzględniają utraty mocy obowiązującej przez przepisy Kodeksu cywilnego zawierające szczególne unormowania dotyczące dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych oraz że brak jest uzasadnienia do wyłączenia spod działania ustawy dziedziczenia przez gminę albo Skarb Państwa.

Projekt w obecnym brzmieniu uwzględnia dwie pierwsze spośród wskazanych wyżej uwag, nie uwzględnia natomiast propozycji rozszerzenia dopuszczalności sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia, gdy spadkobiercą jest gmina albo Skarb Państwa. Dopuszczenie sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia w takich sytuacjach pozostawałoby w sprzeczności z podstawową zasadą przyjętą w postępowaniu w przedmiocie sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, zgodnie z którą postępowanie to toczy się przy udziale wszystkich osób, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Ponadto byłoby to sprzeczne z zasadniczym założeniem projektu, którym jest stworzenie instytucji odnoszącej się do spraw spadkowych nieskomplikowanych i niespornych.

Krajowa Rada Notarialna, aprobując co do zasady projekt, wyraziła wątpliwość wobec przyjętej w nim koncepcji elektronicznego rejestru aktów poświadczenia dziedziczenia. Nie negując potrzeby utworzenia takiego rejestru, podniosła w szczególności, że w projekcie przedstawia się on jako z założenia niekompletny (z powodu pominięcia w nim sądowych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku), a przez to nieprzydatny do spełniania swojej informacyjnej roli, oraz że brak jest uzasadnienia dla przyjętego w projekcie

rozwiązania, że wpis do rejestru stanowi konstytutywny element aktu poświadczenia dziedziczenia. Skuteczność tego dokumentu, sporządzonego prawidłowo i w granicach upoważnienia, nie powinna być – zdaniem Krajowej Rady Notarialnej – uzależniona od zarejestrowania w jakimkolwiek rejestrze.

Uwagi Krajowej Rady Notarialnej nie zostały uwzględnione. Elektroniczny rejestr ma przede wszystkim zapobiegać powielaniu aktów poświadczeń dziedziczenia dotyczących tego samego spadkodawcy; rejestr – w formie przewidzianej w projekcie – nie ma być szczegółową bazą danych dotyczącą wszystkich spadków, co do których stwierdzono lub poświadczono dziedziczenie; został on skonstruowany wyłącznie na potrzeby projektowanej regulacji.

Spośród uwag przedstawionych przez prezesów sądów apelacyjnych szczególnego omówienia wymagają wątpliwości formułowane wobec objęcia przez projektowaną ustawę dziedziczenia testamentowego. Formułując uwagi w tym zakresie, wskazywano przede wszystkim, że w przypadku dziedziczenia testamentowego zachodzić może często potrzeba prowadzenia postępowania dowodowego, skomplikowanej niekiedy interpretacji testamentów, zwłaszcza własnoręcznych, ochrony praw zapisobierców itp., do czego notariusze nie są przygotowani merytorycznie, jak również nie posiadają niezbędnych instrumentów prawnych (nie mogą prowadzić postępowania dowodowego).

Kwestia włączenia do zakresu przedmiotowego ustawy sporządzania przez notariuszy aktów poświadczenia dziedziczenia w przypadku dziedziczenia na podstawie testamentów zwykłych jest kontrowersyjna, zwłaszcza w kontekście liberalnej regulacji prawnej form testamentu oraz zasady równorzędności form testamentu, która stwarza niebezpieczeństwo zmiany lub odwołania testamentu, np. sporządzonego w formie aktu notarialnego, w każdy inny sposób, nawet w postaci testamentu ustnego. Szeroko stosowane w naszym kraju testamenty holograficzne powodują z kolei, że często zachodzi potrzeba oceny, czy w ogóle mamy do czynienia z testamentem. Dokonać jej może jednak zarówno sąd, jak i notariusz. Nie wydaje się, aby uzasadnione było założenie, że przygotowanie zawodowe notariusza nie jest wystarczające do dokonania skomplikowanej niekiedy wykładni ostatniej woli wyrażonej przez spadkodawcę

w testamencie. Pamiętać należy również o posiadanych przez notariuszy doświadczeniu w zakresie sporządzania testamentów. Jeżeli zaś chodzi o możliwość zmiany testamentu lub jego odwołania, to okoliczność ta sama przez się nie stoi na przeszkodzie sporządzeniu poświadczeń dziedziczenia przez notariusza. Art. 679 § 4 K.p.c. w projektowanym brzmieniu przewiduje w takim przypadku możliwość uchylecia poświadczenia dziedziczenia. Należy również zwrócić uwagę, że – zgodnie z proj. art. 95e § 1 ustawy – Prawo o notariacie – sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia jest możliwe tylko wtedy, gdy notariusz nie ma wątpliwości co do osoby spadkobiercy. Jeżeli zatem wątpliwości takie istnieją (np. w razie wątpliwej autentyczności testamentu), a ich usunięcie wymagałoby przeprowadzenia czynności dowodowych, notariusz nie może sporządzić aktu. Dodatkowym zabezpieczeniem jest obowiązek obecności przy sporządzaniu protokołu dziedziczenia oraz obowiązek podpisania aktu poświadczenia dziedziczenia przez wszystkie osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi. Innym mechanizmem zapobiegającym niepożądanym efektom notarialnego aktu poświadczenia dziedziczenia oraz możliwemu pokrzywdzeniu, np. zapisobierców, jest obowiązek powiadamiania przez notariusza o dokonanych otwarciu i ogłoszeniu testamentu nie tylko osób, których rozrządzenia testamentowe dotyczą, ale również sądu spadku (proj. art. 652 K.p.c.). Podkreślenia wymaga, że projekt, poddany konsultacji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, zyskał jej pozytywną ocenę. W opinii sędziego Sądu Najwyższego dr Gerarda Bieńka zastrzeżenia wobec możliwości sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia na podstawie testamentów zwykłych nie są przekonujące, właśnie w świetle szeroko rozbudowanych mechanizmów zabezpieczających projektowanej ustawy.

Projektowana ustawa została również zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414). Żaden podmiot nie zgłosił zainteresowania pracami nad projektem ustawy.

Zgodność z prawem Unii Europejskiej

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

-
- 1) Rekomendacja (86) 12 przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 16.09.1986 r. na 399 posiedzeniu zastępców ministrów. Polski przekład opublikowany w: Standardy Prawne Rady Europy, Zalecenia, t. IV – Sądownictwo: organizacja, postępowanie, orzekanie, wybór i tłumaczenie J. Jasiński, Warszawa 1998, s. 241-252.
- 2) Zob. K. Grzybczyk, M. Szpunar, Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako alternatywny sposób stwierdzania prawa do dziedziczenia, Rejent 2006, z. 2, s. 44 i n.

URZĄD
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ STANU

Ewa Ośniecka - Tamecka

Min.EOT/ 442 /2007/DP/kma

Warszawa, 5.03. 2007 r.

Pani
Jolanta Rusiniak
Sekretarz Rady Ministrów

Opinia o zgodności z prawem Unii Europejskiej projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw, wyrażona na podstawie art. 2, ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Ewę Ośniecką - Tamecką, działającą z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej

Szanowna Pani Minister,

W związku z przedłożonym projektem ustawy (pismo nr RM-10-27-07), pozwalam sobie wyrazić następującą opinię:

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

Z poważaniem,

Z up. Sekretarza Komitetu
Integracji Europejskiej

PODSEKRETARZ STANU
Tadeusz Kozyra

Do uprzejmej wiadomości:

Pan Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

GABINET
SEKRETARIAT

2007-03-08